

Marija Stagličić

KORAK PREMA LUCIJANU VRANJANINU

ANDRIJA MUTNJAKOVIĆ, Arhitekt Lucijan Vranjanin Luciano Laurana, Zagreb, Art studio Azinović, 2003., 363 str., ISBN 953-6271-51-6

Lucijan Vranjanin iz Zadra, kako je sam sebe predstavljao, Schiavon koji živi i radi u 15. stoljeću, nezaobilazno je ime talijanske ranorenesansne arhitekture. Njegova kreacija urbinske Vojvodske palače toliko je nova i značajna za svoje vrijeme da najavljuje visokorenesansna rješenja. Može li netko napraviti samo jedno jedino arhitektonsko djelo, a da se ono tako idealno uklapa u razvojne tokove arhitekture? Ovo pitanje postavio si je i arhitekt A. Mutnjaković, koji je posvetio trideset godina rada tražeći suvisli odgovor, pokušavajući otkriti Vranjaninov životni i umjetnički put. Rezultat njegova dugogodišnjeg rada je monografija *Arhitekt Lucijan Vranjanin Luciano Laurana*. Ova sjajna i nadahnutna knjiga velik je i dugo očekivani doprinos hrvatskoj povijesti umjetnosti. Tema je obrađena novim i zanimljivim istraživačkim diskursom, koji se razlikuje od onog standardnog pristupa povjesničara umjetnosti. Autorov metodološki pristup je okosnica knjige. On omogućava rast ideja i povezivanje razasutih podataka i činjenica, potvrđenih zbivanja i pretpostavljenih, dokumentiranih djela i onih koja to nisu. Mutnjakovićev pristup organski je izrastao iz ponuđenog materijala, a to je: Vojvodska palača u Urbinu, djelomično sačuvana arhivska dokumentacija, pisma suvremenika i postojeća literatura.

O Lucijanu Vranjaninu malo se pisalo u našoj stručnoj literaturi, a brojne su studije, pa i monografske obrade stranih znanstvenika o njegovom kapitalnom djelu, Vojvodskoj palači u Urbinu. Oko

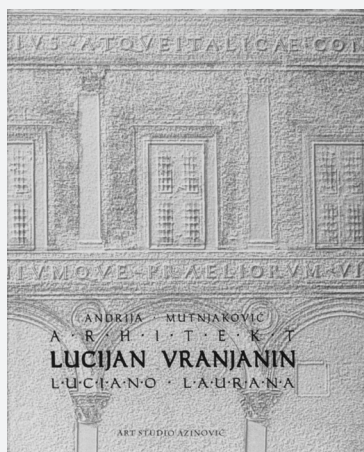
toga ranorenesansnog sklopa nije bilo nedoumica, barem što se tiče atribucije. O ostalim Lucijanovim djelima mišljenja su bila podijeljena, atribucije nesigurne, arhivski podaci uništeni. U točnom prepoznavanju Vranjaninova arhitektonskog izraza Mutnjakoviću su pomogle studije Adolfa i Lionella Venturija i Cornelia Budinicha. Nadahnut esej o Lucijanu Vranjaninu, koji je napisao talijanski povjesničar Arduino Colasanti davne 1922. godine, nije u svoje vrijeme pobudio znatizelju među znanstvenicima. Colasanti je, naime, Vranjanina proglasio jednakopravnim stvarateljem talijanske ranorenesansne arhitekture uz Filippa Brunelleschija i Leon Battistu Albertija. Ovaj poticaj čekao je skoro stotinu godina na odgovor. Očekivani odgovor, ali i dopunu spomenute Colasantijeve teze, dao je arhitekt Andrija Mutnjaković, iznijevši ga u obliku monografije o sveukupnom djelovanju Lucijana Vranjanina. Knjiga je izašla u Zagrebu 2003. godine u izdavačkoj kući Art studio Azinović, a promocije su održane u Zagrebu i Zadru. Njome smo dobili prvu veliku monografiju na hrvatskom jeziku o djelovanju ovog značajnog renesansnog Schiavona.

U svojoj knjizi A. Mutnjaković je krenuo dugim i napornim putem prepoznavanja Lucijanova umjetničkog duktusa, koristeći se nekom vrstom morelijanske metode kao temeljnom idejom vodiljom. Uz to je razradio čitav sustav drugih pristupa koji su mu omogućili potvrdu ili negaciju iznesene pretpostavke, a polazište je uvijek Vojvodska

palača u Urbinu. Potaknut ranijim svjedočenjem (B. Baldi 1590.) i tezama o vezi pulskog slavoluka Sergijevaca i splitskih Zlatnih vrata s Aragonskim slavulukom u Napulju (A. Venturi 1914.) te portalom Arsenala u Veneciji (P. Paoletti 1893.-97.), Mutnjaković atribuirao Vranjaninu arhitektonsku zamisao napuljskog i venecijanskog renesansnog slavoluka. Proizlazi da je u Lucijanovu slučaju tradicija periferne umjetnosti, ako tako možemo ocijeniti helenističku komponentu rimske arhitekture na istočnoj jadranskoj obali, pomogla majstoru da jasnije sagleda ranorenesansni klasicizam, što mu daje 'prednost' u projektiranju i približava ga Brunelleschijevoj čistoći izraza. Lucijanova savršena jasnoća antičke misli neopterećena je rimskom pompoznošću, a ujedno lišena srednjovjekovne narativnosti pa Andrija Mutnjaković uvjerljivo zaključuje: 'Ponovno iskazivanje i ukazivanje grčke čistoće i udaljenosti od rimskih uzoraka upućuje na jasan i izniman autorski pečat, nositelj kojega je Lucijan Vranjanin.'

Andrija Mutnjaković je uz odgovore postavio i brojna pitanja, proširivši opus Lucijana Vranjanina, a ujedno razlučivši Lucijanovu arhitektonsku ideju od one njegovih suvremenika Albertija, Rosselina, Michelozza i Filaretea. Spomenuti arhitekti dovršavali su gradnju obiteljskih i javnih palača u Firenzi, Pienzi i Milanu u isto vrijeme kada je Vranjanin projektirao Vojvodsku palaču u Urbinu. Spomenute zgrade u sebi još nose elemente prelaznog stila, koji se prepoznaje u obliku prozora, ritmizaciji pročelja ili nizanju stupova koji nose dvorišne arkade. Vranjaninova palača u Urbinu prvi je primjer čistog ranorenesansnog stila. Andrija Mutnjaković zaključuje: 'Time su kristalno čisto uspostavljeni vokabular i sintaksa renesansne urbane arhitekture. Potvrdu da ovo htijenje nije slučajnost, nego jasno profiliran koncept, moguće je ponovno naći na spomenutim urbinskim slikama idealnog renesansnog grada: inače deset trokatnih palača na ovim trima slikama ponavljaju inovaciju apsolutne uporabe klasičnih obrazaca Vranjaninove urbane palače. Time je stvorena matrica oblikovanja pročelja palače, koja se prepoznaje kao urbinski stil.'

Poglavlje monografije o trima spomenutim slikama idealnog renesansnog grada, koje se čuvaju u galerijama Urbina, Berlina i Baltimora, otvara zanimljiva pitanja. Mutnjaković u slikama prepoznaje projekt, odnosno arhitektonsko promišljanje Vranjaninovih ideja. Za povjesničara umjetnosti to predstavlja samo tezu, čije dokazivanje se metodologijom struke za sada ne može potvrditi. Za autora monografije spomenute slike nalaze svoju realizaciju u Vranjaninovoj arhitekturi, osobito u Vojvodskoj palači u Urbinu, ali i obrnuto - ta arhitektura potvrđuje Lucijanovo autorstvo spomenutih slika. Ovakvo sagledavanje Vranjaninova umjetničkog lika omogućilo je arhitektu Mutnjakoviću proniknuti u

Lucijanovo arhitektonsko razmišljanje, odgonetnuti njegov 'misaoni uzorak'. Rezultat toga napora je mogućnost rekognosciranja programa gradnje urbane palače. Poznato je da je to izvanredno djelo Lucijana Vranjanina i njegova mecene Federika di Montefeltra ostalo nedovršeno. Arhitekt Mutnjaković u svojoj knjizi donosi nacrt, aksonometriju i maketu mogućeg izgleda palače, kakav bi bio da je bio realiziran i njezin jugozapadni dio. Nije slučajno što su autorstvo spomenutih slika idealnog grada povjesničari umjetnosti pripisivali Pieru della Francesca, ili barem jednako toliko njemu koliko i Lucijanu Vranjaninu. Iako se znalo da je L. Vranjanin nezaobilazna tema renesansne arhitekture u Italiji, njegovo jedino sigurno i citirano djelo bila je urbinska palača. Nepostojanje, ili bolje

rečeno, neuočavanje njegovih drugih radova, oduzimalo je težinu i značenje koje je taj autor očito iskazao u svojoj genijalnoj zamisli spomenute palače. Zahvaljujući Mutnjakovićevoj knjizi proširen je Lucijanov opus i stvorena kompaktna cjelina koja prikazuje uspon i razvoj arhitektonskih ideja, što je rezultiralo definicijom stila profane renesansne arhitekture. To ujedno omogućuje da Lucijan Vranjanin dobije pravo mjesto unutar talijanske i europske renesansne umjetnosti, zasluživši epitet koji Piero della Francesca nosi na području slikarstva. Riječ je o majstorskoj sintezi postojećih ideja, napora i otkrića, koju je u svom slikarstvu ostvario P. della Francesca s jedne strane i sintezi istih tih nastojanja na području arhitekture, koju je ostvario Lucijan Vranjanin. Stoga se s pravom ističe da je della Francesca otvorio put Leonardu i Rafaelu, kao što je to Lucijan omogućio Bramanteu. Nije stoga čudno što su ta dva majstora sinteze i čistoće stila podjednako smatrana autorima spominjanih slika idealnog renesansnog grada.

Što se tiče povezanosti Vranjanina i Bramantea, nezaobilazna tema su arkade i njihovo nizanje u ranorenesansnim palačama. Poznato je da su Vranjaninovi suvremenici, od Brunelleschija, preko Michelozza i Albertija do Rosselina, arkadne nizove zaključivali stupom, što i nije zaključivanje, nego nizanje. Vranjaninovo rješenje sastoji se u tome da sa sve četiri strane dvorišta arkade teku slobodno, a ugaoni spoj je riješen umetanjem pilastra, odnosno pilona. Bramante se nadahnua Lucijanovom logikom i razradio to rješenje u visokorenesansnom modulu. Nadalje, ovo prepoznatljivo Lucijanovo rješenje uvjerljivo potkrepljuje Mutnjakovićeve atribucije palače San Giorgio u Mantovi i Vojvodske palače u Gubbiju Lucijanu Vranjaninu.

Ovom monografijom je nakon brojnih i iscrpnih analiza, usporedbi i sučeljavanja, djelo Lucijana Vranjanina zasjalo novim sjajem. Andrija Mutnjaković je u knjizi jednakim žarom i pozornošću predočio arhivski potvrđene, ali i hipotetične etape Lucijanova arhitektonskog djelovanja, od Aragonskog slavoluka u Napulju i portala Arsenala u

Veneciji, preko Vojvodske palače u Urbinu i palača u Mantovi, Pesaru, Gubbiju, a konačno do utvrda podizanih radi vojne strategije Lucijanova mecene Federica di Montefeltra. U stručnoj literaturi se tvrdilo da je Francesco di Giorgio na području urbinskog vojvodstva podigao 17 utvrda. A. Mutnjaković je imao dovoljno strpljenja i ustrajnosti da temeljito, detaljno, proučeno, dokumentirano i analitički dokaže da je to očigledna pogreška i da je Lucijan Vranjanin u trinaest, a možda i devetnaest godina svoga djelovanja u službi Montefeltra podigao 12, a Francesco di Giorgio u četiri godine službovanja kod istog vojvode - ostalih 5 utvrda.

U uvodu knjige autor je napisao: 'Ova knjiga zapravo je imaginarna diskusija s Colasantijevom tezom i nezahvalna negacija rimske mudrosti da očividna stvar ne treba dokaza'. Upravo zbog potrebe dokazivanja očividnog Andrija Mutnjaković je razradio svoju mrežu višeslojnog i ukrižanog provjeravanja i dokazivanja koja se temelji na morfološkim, stilskim, urbanističkim, kulturološkim, povijesno-političkim, arhivskim, obrazovnim, pa i rodbinskim poveznicama te oblikuje organski metodološki pristup koji izrasta iz jedinične mjere Vojvodske palače u Urbinu: iz te mjere sve proizlazi, u nju se vraća.

U knjizi su priložena dragocjena pisma i bilježnički ugovori, koji potvrđuju i prate Lucijanovo kretanje između Mantove, Pesara, Urbina i Napulja od 1465. do 1479. Brojni nacrti i fotografije, koji potanko prikazuju analizirane građevine i slike, obogaćuju knjigu i čine je nezaobilaznom literaturom. Iako za stručnu metodologiju neke nedoumice i teze ostaju nepotvrđene, nadam se da će se u budućnosti steći novi parametri koji će još finije pretresti građu iznesenu u ovoj knjizi i potvrditi ispravnost ovog specifičnog pristupa Lucijanu Vranjaninu i njegovom izuzetnom opusu.